

lands- en van subdisciplinaire grenzen. In een tijd waarin de studie van ‘Nederland in de wereld’ steeds belangrijker wordt, bewijst deze bundel dat maritieme geschiedenis daarbij een niet te versmaden rol speelt.

Henk Looijesteijn

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Wilfried Uitterhoeve, *Cornelis Kraijenhoff 1758-1840. Een loopbaan, onder vijf regeervormen* (Nijmegen: Uitgeverij Vanthilt, 2009) 471 p. ISBN 978 94 6004 013 9. Tevens verschenen als proefschrift aan de Universiteit Nijmegen 2009.

De biografie als historisch analysekader was tot voor kort in onbruik geraakt. Toch hebben verschillende auteurs in de laatste twee decennia gepleit voor een herwaardering van het genre, mits respect voor bepaalde wetenschappelijke basisvoorwaarden.¹ Grote mannen geschiedenis is vanzelfsprekend uit den boze en dus is de historicus verplicht het micro-niveau van de unieke levensbeschrijving te verbinden met de macro-thema's die deze doorkruisen en vormgeven en omgekeerd ook kunnen worden verduidelijkt vanuit de biografie. Dit is exact waar Wilfried Uitterhoeve in zijn uitgegeven proefschrift naar streeft, naar het schrijven van een *high biography*, waarin de nadruk ligt op het verband tussen bronnenonderzoek en bredere maatschappelijke context.

Cornelis Kraijenhoffs leven en loopbaan zijn, op zijn zachtst uitgedrukt, divers te noemen. Hij was ‘natuurwetenschapper, revolutionair, waterstaatkundige, topograaf, militair ingenieur en minister van Oorlog’. Belangrijker nog was de periode waarin deze figuur leefde. Geboren in 1758, en dus carrièrematig actief van de jaren tachtig van de achttiende tot de late jaren twintig van de negentiende eeuw, heeft Kraijenhoff vijf ‘regeervormen’ de revue zien passeren. Hierin ligt net het belang en de sterkte van deze levensbeschrijving en Uitterhoeve heeft er met rede de ondertitel van zijn boek aan gewijd. Kraijenhoff bewoog zich in een periode die later gedefinieerd is door Reinhart Koselleck als de *Sattelzeit*, een tijdvak waarin grote maatschappelijke, politieke en filosofische veranderingen de overgang van de premoderne naar de moderne periode hebben mogelijk gemaakt. Het is spijtig dat Uitterhoeve zelf niet verwijst naar dit specifieke concept, maar dat maakt hij grotendeels goed door zijn eigen onderzoek te laten kaderen in de recente, maar rijke Nederlandse historiografie hieromtrent. Verwijzend naar historici als Van Sas en Aerts, duidt hij al in de inleiding op het belang van de essentiële transitieperiode die de Bataafs-Franse Tijd (1795-1813) is geweest voor de vorming van een ‘vernederlandste’ Verlichting, een nieuwe *civil society*, een publieke opinie, een verlichte burgerij die wenste deel te nemen aan het openbare bestuur en vooral van nieuwe ideeën omtrent staat, volkssoevereiniteit en democratie.

Het corpus van het boek is, zoals het een biografie betaamt, een chronologisch overzicht van mans leven. Kraijenhoff studeerde wijsbegeerte en geneeskunde aan de

1. Zie onder andere: Malachi Hacoen, ‘Rediscovering intellectual biography and its limits’. *History of Political Economy* 39 (2003) 9-29; Ger Harmsen, ‘Verdienste en tekort van de moderne biografie’. *Tijdschrift voor Geschiedenis* 103 (1990) 565-572.

Universiteit van Harderwijk, bleek daar al een uitgesproken interesse te tonen voor natuurwetenschappen en werd er beïnvloed door het patriottische ideeëngoed van de tijd. Hij verhuisde naar Amsterdam, waar hij zich zeer snel een weg baande en een prominente positie innam in de genootschappelijke wereld. De beschrijving van zijn activiteiten in natuurwetenschappelijke, patriottische en hoog burgerlijke kringen zoals de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, de Vaderlandsche Sociëteit en de later *Doctrina et Amicitia*, alsook de onderlinge verwevenheid van deze associaties, zijn een belangrijke bijdrage tot de geschiedenis van het Amsterdamse fraternalisme van de *Sattelzeit*. Daarenboven geeft dit ook inzicht in de rol van deze associaties als fora voor het nadenken over de volop in evolutie zijnde concepten van natie, volkssoevereiniteit en democratie.

Het verdere verloop van de loopbaan van Kraijenhoff, die zich vooral ging toespitsen op een wetenschappelijke invulling van de waterstaat, topografie en fortificaties en de militaire ladder opklom tot en met minister van Oorlog onder Lodewijk Napoleon, is van drieërlei belang. Ten eerste gaat het hier om een eerste aanzet tot geschiedschrijving van de toenmalige toegepaste wetenschapsbeoefening, waarbij Kraijenhoff, zeker voor wat topografie en waterstaat betreft, een belangrijke rol heeft gespeeld. Ten tweede is dit het verhaal van een soms ongemakkelijke gewrongenheid tussen Nederlands patriottisme, bewondering voor de Franse revolutie en de bezwaren tegen de opgelegde afhankelijk ten opzichte van Frankrijk. Tot slot kan deze biografie ook inzicht verlenen in de strategieën die mannen zoals Kraijenhoff moesten aanwenden om te overleven in een politiek zeer onstabiele periode.

Maar juist dit lijkt voor de lezer wat onduidelijk. Uitterhoeve slaagt er niet in duidelijk aan te geven welke die strategieën waren. Misschien komt dit omdat hij erop staat Kraijenhoff geen politieke windvaan te noemen, maar een patriot. Het ene sluit het andere echter niet uit. Dit neemt niet weg dat Wilfried Uitterhoeve erin geslaagd is een beeld te schetsen van een man die tot op zekere hoogte een woordvoerder was voor zijn tijdperk, iemand die geloofde in de noodzaak tot een verlichte en rationele vorm van staatsbestuur, in de maatschappelijke en utilitaristische rol van wetenschap, in het evenwicht van de constitutionele monarchie als regeervorm en wiens patriotisme stilletjes aan vergeleed naar nationalisme. Samengevat schreef Uitterhoeve de biografie van een man die de introductie van Nederland in de negentiende eeuw van wel heel dichtbij meemaakte.

Dra. Anaïs Maes

Vakgroep Geschiedenis, Vrije Universiteit Brussel

Ludo Milis, *Van Waarheden en Werkelijkheid. De opvattingen van de middeleeuwen in het blikveld van nu* (Hilversum: Verloren 2011) 160 p. ISBN 978 90 8704 220 2.

Ludo Milis, emeritus hoogleraar Middeleeuwse Geschiedenis van de Universiteit van Gent, geeft in dit beknopte boek een mentaliteitshistorische benadering van drie belangrijke thema's. Hoe keek de christelijke samenleving van het middeleeuwse Westen naar andere religies, en dan vooral naar de islam? Hoe werkten 'eer' en verwante waarden zoals 'schande' en 'schaamte' door op maatschappelijk en individueel vlak? En hoe zit het met de middeleeuwse verwachting dat God uiteindelijk een recht-